

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه قرآن و حدیث
پریس تهران

پایان نامه کارشناسی ارشد
رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

مستندات فقهی حقوقی تولید محصولات تراریخته

استاد راهنما

دکتر مهدی رهبر

دانشجو

زهرا رضائزاد

مهرماه ۱۳۹۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تعهدنامه اصالت و حقوق رساله / پایان نامه

اینجانب زهرا رضانژاد دانشجوی ورودی ۹۵ مقطع کارشناسی ارشد رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی که موضوع پایان نامه ام با عنوان: «بررسی مستندات فقهی و حقوقی جواز یا عدم جواز تولید محصولات تراریخته» در شورای علمی گروه آموزشی فقه و مبانی حقوق اسلامی به تصویب نهایی رسیده است، تعهد می‌دهم:

الف) همه‌ی مطالب و مندرجات پایان نامه ام حاصل تحقیقات شخصی ام تهیه شده است و در صورت استفاده از مطالب، نتایج تحقیقات، نقل قول‌ها، جداول و نمودارهای دیگران، منابع و مآخذ آن را مطابق با شیوه نامه دانشگاه ذکر نموده‌ام.

ب) حقوق مادی و معنوی دانشگاه را درباره‌ی این اثر محترم بشمارم و در صورتی که نتایج این تحقیق را در کتاب، مقاله، اختراع، اکتشاف و هرگونه تولید علمی دیگری منتشر کنم، با نام **دانشگاه قرآن و حدیث** بوده و مطابق با ضوابط آن عمل نمایم.

ج) در صورت استفاده از حمایت مالی و غیرمالی نهادهای دولتی و غیردولتی در این تحقیق، مراتب را به طور کتبی به امور پایان نامه‌های دانشگاه اطلاع دهم.

د) چنانچه در هر شرایط و زمانی، خلاف تعهدات فوق ثابت شود، دانشگاه را در اتخاذ هر نوع تصمیم حقوقی مختار می‌دانم و نسبت به تصمیم اتخاذ شده ادعا و اعتراضی ندارم.

نام و نام خانوادگی دانشجو: زهرا رضا نژاد

تاریخ و امضا:

تقدیم

الحمد لله الذى جعلنا من المتمسكين بولاية مولانا اميرالمومنين عليه السلام

سپاس و ستایش ذاتی را که بخشنده و مهربان است. آنکه با هدایت به آیین پاک اسلام، بر ما منت نهاد.

درود خدا بر کسی که پرچم ستایش الهی در دستان اوست. کسی که خدا او را به مقامی محمود و ستوده برانگیخت.

و درود بر خاندان او باد.

پیشگاه حضرت امیرالمومنین علیه السلام

و ام الائمه حضرت فاطمه الزهرا علیها السلام

و فرزندان بزرگوار ایشان

ان شاء الله که این کوشش قبول نظر ایشان قرار گیرد.

تقدیم به؛

پدرم به استواری کوه

مادرم به زلالی چشمه

خواهرم به طراوت شبنم

و همسرم به صمیمیت باران

سپاسگزاری

مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقَ

بدون شک جایگاه و منزلت معلم، اجل از آن است که در مقام قدردانی از زحمات بی‌شائبه‌ی او، با زبان قاصر و دست ناتوان، چیزی بنگاریم.

اما از آنجایی که تجلیل از معلم، سپاس از انسانی است که هدف و غایت آفرینش را تامین می‌کند و سلامت امانت‌هایی را که به دستش سپرده‌اند، تضمین؛ بر حسب وظیفه و از باب ” من لم یشکر المنعم من المخلوقین لم یشکر الله عزّ و جلّ ”:

از پدر و مادر عزیزم... این دو معلم بزرگوارم... که همواره بر کوتاهی و درشتی من، قلم عفو کشیده و کریمانه از کنار غفلت‌هایم گذشته‌اند و در تمام عرصه‌های زندگی یار و یابوری بی‌چشم داشت برای من بوده‌اند؛

از استاد با کمالات و شایسته؛ استاد بزرگوار دکتر رهبر، که در کمال سعه‌ی صدر، با حسن خلق و فروتنی، از هیچ کمکی در این عرصه بر من دریغ ننمودند و زحمت راهنمایی این پایان‌نامه را بر عهده گرفتند؛

از استاد صبور و با تقوا، جناب آقای دکتر محمد رضا روزبهانی، که یاری‌ها و راهنمایی‌های بی‌چشم داشت ایشان بسیاری از سختی‌ها را برایم آسان‌تر نمود؛

باشد که این خردترین، بخشی از زحمات آنان را سپاس گوید.

از پدر مهربان، مادر صبور، خواهر عزیزم که بزرگترین نعمت‌های خداوند برای من هستند کمال تشکر را دارم.

و همچنین تشکر می‌کنم از همسرم، به پاس قدردانی از قلبی آکنده از عشق و معرفت که محیطی سرشار از

سلامت و امنیت و آسایش را برای من فراهم آورده است.

چکیده

محصولات تراریخته حاصل علم و فناوری مدرن و مهندسی ژنتیک هستند. دانشمندان به وسیله علم مهندسی ژنتیک این امکان را می‌یابند تا ژن یا ژن‌هایی را از گونه‌های خاص زیستی اخذ نموده آن را به گونه‌های دیگر انتقال دهند به نحوی که برخی از خواص گونه نخست در گونه‌ی دوم پدیدار شود.

این پژوهش در صدد است مبانی فقهی و حقوقی مربوط به تولید محصولات تراریخته را بررسی نماید. برای تحقق این منظور می‌توان برخی مستندات فقهی نظیر «آیه‌ی تغییر خلقت»، «آیات و ادله‌ی مربوط به حرمت افساد در زمین»، «قاعده فقهی لاضرر» و «قاعده‌ی ضمان ید» را به‌عنوان ادله‌ی عدم جواز تولید محصولات تراریخته مورد بررسی قرار داد، چنان‌که برخی از مستندات فقهی نظیر «آیه‌ی تسخیر»، «اصل اباحه» و «قاعده‌ی تسلیط» را می‌توان به‌عنوان ادله‌ی جواز تولید محصولات تراریخته مورد تحقیق و واکاوی قرار داد.

در کنار ادله‌ی فقهی، برخی از ادله و منابع حقوقی مربوط به حوزه‌ی تولید محصولات تراریخته وجود دارد از جمله این مستندات می‌توان به «اصل آزادی عمل و اراده»، «ممنوعیت دخالت نامشروع در حقوق دیگران»، «حق سلامتی»، «حق حفظ محیط زیست»، «اصل تقدم مصلحت اجتماع بر مصلحت فرد»، «سند ملی زیست‌فناوری» و «سند چشم‌انداز بیست‌ساله‌ی جمهوری اسلامی ایران» اشاره کرد.

با بررسی این مستندات فقهی حقوقی چنین به دست می‌آید که تمامی این مستندات حاکم و معین برای حکم به مشروعیت و قانونی بودن تولید محصولات تراریخته است و حتی برخی از این اسناد، مشوق زمینه‌سازی برای توسعه‌ی زیست‌فناوری، و اصلاح ژنتیک است.

البته ادله‌ی ارایه شده برای عدم جواز تولید محصولات تراریخته به‌عنوان مقیّداتی برای اطلاعات ادله‌ی جواز محصولات تراریخته تلقی که با عنایت به آنها محدوده‌ی جواز تولید محصولات تراریخته مشخص می‌شود

کلیدواژه‌ها: تراریخته- مهندسی ژنتیک- ژن- تغییر خلقت- اصلاح ژنتیک.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه.....
۴.....	فصل اول: کلیات و مفاهیم.....
۵.....	۱-۱ کلیات.....
۵.....	۱-۱-۱ بیان مسئله.....
۶.....	۱-۱-۲ اهمیت و ضرورت.....
۶.....	۱-۱-۳ هدف تحقیق.....
۷.....	۱-۱-۴ پرسش‌های تحقیق.....
۷.....	۱-۱-۵ فرضیه‌های تحقیق.....
۷.....	۱-۱-۶ پیشینه‌ی تحقیق.....
۸.....	۱-۱-۷ نوع و روش تحقیق.....
۸.....	۱-۱-۸ چارچوب نظری و ساختار تحقیق.....
۹.....	۲-۱ مفاهیم.....
۹.....	۱-۲-۱ ژن.....
۱۰.....	۲-۲-۱ سلول.....
۱۰.....	۳-۲-۱ DNA.....
۱۰.....	۴-۲-۱ مهندسی ژنتیک.....
۱۲.....	۵-۲-۱ تفاوت مهندسی ژنتیک و اصلاح ژنتیک.....
۱۲.....	۶-۲-۱ تراریخته.....
۱۳.....	۷-۲-۱ محصولات تراریخته.....
۱۳.....	۸-۲-۱ ارگانیک.....
۱۳.....	۹-۲-۱ محصولات ارگانیک.....
۱۴.....	۱۰-۲-۱ زیست فناوری.....
۱۴.....	۳-۱ دیدگاه ادیان گوناگون پیرامون محصولات تراریخته.....
۱۴.....	۱-۳-۱ یهودیت.....
۱۶.....	۲-۳-۱ مسیحیت.....
۱۷.....	۳-۳-۱ اهل سنت.....

۱۸.....	۴-۱- تفاوت گیاهان تغییر ژنتیکی یافته با گیاهان حاصل از اصلاح نباتات
۲۰.....	۵-۱- وضعیت کشت کنونی انواع گیاهان تغییر ژنتیک یافته در جهان
۲۲.....	۶-۱- روند تولید و واردات محصولات تراریخته در ایران
۲۳.....	۷-۱- نگرانی‌های اقتصادی و اجتماعی
۲۴.....	۸-۱- گروه‌های مخالف مهندسی ژنتیک
۲۵.....	۹-۱- ارزش جهانی بازار محصولات تراریخته
۲۶.....	۱۰-۱- وضعیت زیست فناوری و محصولات تراریخته در ایران
۲۷.....	۱۱-۱- وضعیت مهندسی ژنتیک و محصولات تراریخته در دنیا
۳۰.....	فصل دوم: مستندات فقهی تولید محصولات تراریخته
۳۲.....	۱-۲- مقدمه
۳۲.....	۲-۲- ادله‌ی عدم جواز تولید محصولات تراریخته
۳۳.....	۲-۲-۱- آیه‌ی تغییر خلقت
۳۸.....	۲-۲-۲- بررسی اقوال
۴۱.....	۲-۲-۳- تطبیق آیات بر محصولات تراریخته
۴۴.....	۲-۲-۴- ادله‌ی افساد در زمین و مسأله‌ی اهلاک حرث و نسل
۵۲.....	۲-۳- ادله‌ی جواز تولید محصولات تراریخته
۵۲.....	۲-۳-۱- آیه‌ی تسخیر
۵۴.....	۲-۳-۲- اصل اباحه
۵۸.....	۲-۳-۳- قاعده تسلیط
۶۱.....	۲-۳-۴- نظرات مراجع تقلید معاصر پیرامون تولید محصولات تراریخته
۶۶.....	فصل سوم: مستندات حقوقی تولید محصولات تراریخته
۶۷.....	۳-۱- مقدمه
۷۰.....	۳-۲- اصل آزادی عمل و اراده
۷۲.....	۳-۲-۱- تولید محصولات تراریخته و اصل آزادی عمل و اراده
۷۴.....	۳-۳- ممنوعیت دخالت نامشروع در حقوق دیگران
۷۵.....	۳-۴- سند ملی زیست فناوری و راهبردهای آن
۷۷.....	۳-۵- سند چشم‌انداز بیست‌ساله

۷۸	۳-۶ - تقدم مصلحت اجتماع
۸۱	۳-۷ - حق سلامتی
۸۲	۳-۸ - حق حفظ محیط زیست
۸۴	۳-۹ - قانونمند شدن محصولات تغییر یافته ی ژنتیکی
۸۵	۳-۹-۱ - لزوم قانون گذاری و بررسی سیر تاریخی قانون گذاری محصولات تراریخته
۸۶	۳-۹-۲ - قوانین ملی
۸۷	نتایج پایانی و پیشنهادها
۹۲	ضمائم
۹۲	ضمیمه ۱: سند ملی زیست فناوری
۱۰۳	ضمیمه ۲: معاهده بین المللی کارتاگنا
۱۰۸	ضمیمه ۳: قانون ایمنی زیستی
۱۱۰	ضمیمه ۴: مطالعه قوانین کشورهای منتخب در حوزه محصولات تراریخته: مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی ...
۱۲۱	فهرست منابع

مقدمه

کشف کد حیات، یا همان DNA سرآغاز فصل جدیدی در فعالیت‌های علمی بشر در حوزه زیست‌شناسی و زیست‌فناوری به شمار می‌رود. کد حیات، مولکول پیچیده‌ای است که راهنمای عملکرد رشد و توسعه و بازار تولید همه‌ی موجودات زنده است. این مولکول حامل اطلاعات زیستی موجودات زنده است که این اطلاعات از طریق ساختار خاص خود حمل می‌نماید. هر چهار عدد از این مولکول‌ها که کنار هم جمع می‌شوند، حامل دستورالعمل خاصی هستند به نحوی که اگر این دستورالعمل تغییر داده شود، موجودی که آن را حمل می‌کند، نیز تغییر خواهد کرد.

تغییر کدهای حیات تا دهه‌ی ۸۰ میلادی از به روش به اصلاح کلاسیک دنبال می‌شد. این روش مبتنی بر آزمون و خطا و بسیار زمان‌بر بوده و دارای نتایج ناخواسته بود. در دهه‌ی ۱۹۶۰ دانشمندان، گیاهان را بر اساس تشعشعات رادیواکتیو بمباران کردند؛ تا جهش‌های تصادفی در کدهای ژنتیکی آن‌ها ایجاد کنند. آنان عقیده داشتند که به گونه‌ای کاملاً تصادفی می‌توان به نمونه‌ای مفید دست یافت. ایشان در برخی موارد نظیر تولید سویا موفق بودند.

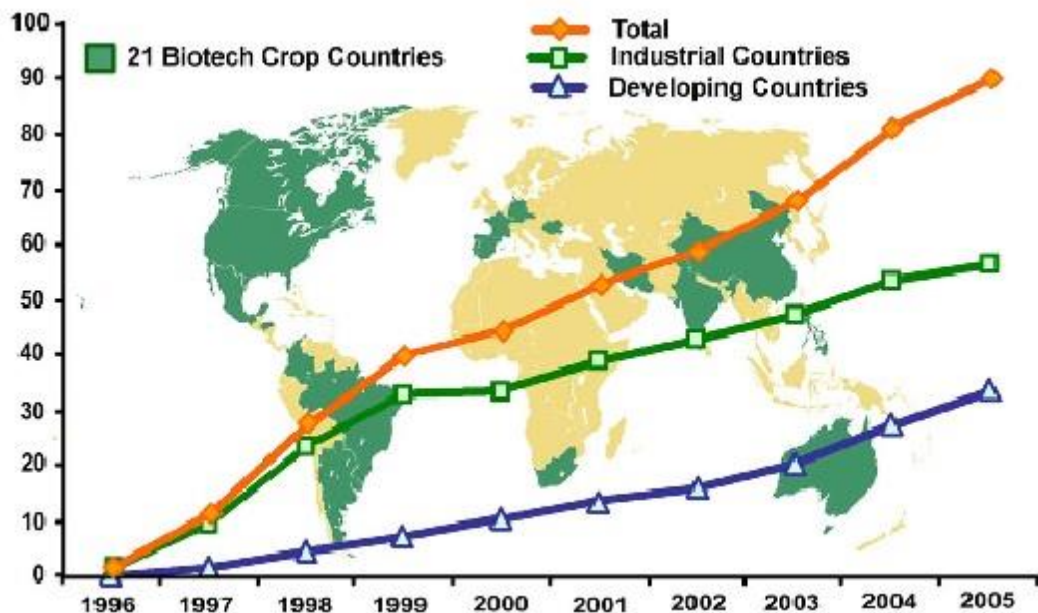
پس از این، دانشمندان به منظور تغییر هدفمند آن تلاش کردند، تا آن که در دهه‌ی ۱۹۷۰ دی.ان.ای. اصلاح شده‌ی کوچکی را در درون باکتری، گیاهان و حیوانات قرار دادند؛ تا آن‌ها را مطالعه کنند. این روش در نهایت به مهندسی ژنتیک انجامید که در طی آن، امکان انتقال ژن‌ها بین دو گونه فراهم آمد. مهندسی ژنتیک، روشی کاملاً هدفمند است که دارای نتایجی معلوم و مشخص است و هیچ‌گونه تصادفی در آن راه ندارد و لذا زمان بسیار کمتری را نیاز دارد. در دهه‌ی ۱۹۸۰ با وارد کردن ژنی در گوجه‌فرنگی از فعالیت آنزیم فسادپذیری آن تا حدی جلوگیری شده و گوجه‌ی مقاوم عرضه شد. امروزه خوک‌های عضلانی، ماهی‌های سالمون با رشد سریع‌تر و بیشتر، مرغ‌های بدون پر، خرگوش نورانی و قورباغه‌های شفاف به طور غیرتجاری ساخته شده‌اند. همچنین محصولات زراعی متعدد مانند سویا، ذرت، کلزا و پنبه در سطح تجاری تولید و عرضه شد به طوری که هم‌اکنون تمامی سویای موجود در بازار مبادلات جهانی تراریخته است.

در سال ۲۰۱۵ روشی نوین در مهندسی ژنتیک به نام کریسپر (crispr) پدید آمد که موجب شد هزینه‌ی مهندسی ژنتیک تا حد زیادی کاهش یافته و نیاز به زمان کمتری داشته باشد، به نحوی که هر کس با داشتن یک آزمایشگاه بتواند این کار را انجام دهد. بر اساس این روش می‌توان سلول‌های زنده گیاهان، حیوانات و حتی انسان‌ها را ویرایش

نمود. با این انقلاب، می‌توان سیستم ایمنی بدن را اصلاح نمود، سلول‌های سرطانی را رصد کرده و به مقابله با آن‌ها برخاست. البته این روش هنوز جای خود را در محیط علمی باز نکرده و به دلیل جدید بودن و برخی محدودیت‌ها، هنوز استفاده از روش قبل رواج دارد.

دانشمندان با استفاده از روش‌های رایج توانسته‌اند به اصلاح ژن‌های حیاتی گیاهان پرداخته و به اصطلاح، محصولات تراریخته را تولید کنند که برخی از آسیب‌ها و عوارض موجود در گیاهان غیرتراریخته یا همان ارگانیک را نداشته و از قابلیت تولید و تکثیر بالایی برخوردار است. به عنوان مثال آنان موفق شده‌اند ژن ذرت را به گونه‌ای اصلاح کنند که تولید این سم آفلاتوکسین در قارچ اسپرژیلوس متوقف شود. به صورت آزمایشی ذرت مهندسی شده را همزمان با ذرت معمولی رشد دادند و هر دو را به اسپوره‌های قارچ آلوده کردند. نتیجه امیدوارکننده بود؛ اسپورها روی هر دو گیاه رشد کردند اما در گیاه معمولی مقدار بالای آفلاتوکسین مشاهده شد در حالی که در گیاه مهندسی شده با تراریخته هیچ اثری از سم سرطان‌زای آفلاتوکسین یافت نشد.

به عقیده‌ی برخی از فعالان حوزه‌ی بیوتکنولوژی و حوزه‌ی سلامت، اصلاح و مهندسی ژنتیک، گرچه دارای فواید متعددی نظیر حذف آفات، تولید آسان و کشت و بهره‌برداری وسیع است، اما این امر زمینه‌ی بروز برخی از بیماری‌ها نظیر سرطان را در مصرف‌کننده‌ی این محصولات به اصطلاح تراریخته را فراهم می‌کند. آسیب‌های جبران‌ناپذیری به او وارد می‌کند.

نمودار ۱. سطح زیر کشت جهانی محصولات تراریخته در کشورهای صنعتی و در حال توسعه

تحقیق حاضر با این هدف سامان یافته که در کنار مطالعه‌ی نظریات کارشناسان این حوزه و شناخت دقیق موضوع «تولید محصولات تراریخته»، حکم دقیق فقهی و حقوق آن را برکاویده و با استفاده از عمومات ادله، نظر شرع و قانون در این باب را مشخص نماید.

فصل اوّل:

کلیات و مفاهیم

۱.۱. کلیات

این فصل به دو قسمت تقسیم می‌شود: در قسمت اول به هندسه‌ی پژوهش یعنی چارچوب نظری و مسایل کلی تحقیق (بیان مسئله، سؤالات و فرضیات تحقیق، ضرورت پژوهش، روش تحقیق و پیشینه‌ی تحقیق) پرداخته می‌شود. قسمت دوم نیز به مفاهیم کلیدی پژوهش اختصاص دارد.

۱.۱.۱. بیان مسئله

محصولات تراریخته حاصل علم و فناوری مدرن و مهندسی ژنتیک هستند. دانشمندان به وسیله‌ی علم مهندسی ژنتیک این امکان را می‌یابند تا ژن یا ژن‌هایی را از گونه‌های خاص زیستی اخذ نموده آن را به گونه‌های دیگر انتقال دهند به نحوی که برخی از خواص گونه‌ی نخست در گونه‌ی دوم پدیدار شود. برای نمونه متخصصان زیستی و بیوتکنولوژی ژنی از یک باکتری که باعث تولید نوعی پروتئین سمی برای حشرات است را اخذ نموده و آن را به گیاهانی مانند ذرت، سویا، پنبه یا هر گونه دیگری منتقل می‌کنند و به این ترتیب آفت‌ها با تغذیه از این گیاه از بین می‌روند.

مبدعان این مهندسی ژنتیک بر این باورند که می‌توان از این طریق به مقابله با آفت‌های محصولات برخاسته و از این مسیر حجم تولید محصول در هر هکتار را به دو یا چند برابر افزایش داد. برخی از مهندسان ژنتیک کشور در توجیه جواز این عمل چنین استدلال می‌کنند که کشاورزی ما قادر به تولید مواد کشاورزی برای بیش از ۳۵ میلیون نفر نیست و ما باید برای جوابگویی جمعیت ۸۰ میلیون نفری چاره‌ای بیاندیشیم تا به اندازه‌ی کافی محصولات کشاورزی داشته باشیم. آنان تولید محصولات تراریخته را پاره‌ای مفید برای رفع این نیاز معرفی می‌کنند.

در مقابل، افرادی با استناد به برخی از پژوهش‌های بین‌المللی معتقدند استفاده از محصولات تراریخته موجب جهش ژنتیکی و یا اختلالات ژنتیکی در مصرف‌کننده شده و در نهایت زمینه‌ی بروز برخی بیماری‌ها نظیر سرطان را در وی فراهم می‌آورد.

این پژوهش در صدد است با مطالعه‌ی پژوهش‌های مهم و مطرح در این حوزه و دستیابی به نظریات مطرح در این باب، مسایل پزشکی و زیستی این موضوع را سکوی خود قرار داده و مسایل فقهی و حقوقی مربوط به این موضوع را بررسی نماید. عمده‌ی تمرکز این پژوهش بر بررسی این مسأله مستقر است که «آیا عمومات و نصوص دینی و کلیات حقوقی موجود در قوانین مدنی حاکم به جواز تولید و واردات محصولات تراریخته است یا عدم جواز چنین عملی از آنان برداشت می‌شود؟»

در رابطه با جایز بودن و یا عدم جواز فقهی و حقوقی تولید، کشت و واردات محصولات تراریخته اقوال مختلفی بیان شده است؛ برخی قایل به مضر بودن و عدم وجاهت فقهی و قانونی تولید و کشت محصولات تراریخته هستند و برخی دیگر قایل به نیاز جامعه‌ی امروز به استفاده از محصولات تراریخته هستند و در نهایت قایل به جواز فقهی و قانونی تولید این محصولات هستند. با توجه به اختلاف نظر در این زمینه ضروری است جهت یافتن قول صواب، مستندات هر قول بررسی شود.

۱-۱-۲. اهمیت و ضرورت

به علت کاربرد فراوان این محصولات و نیاز روز به این محصولات، اهمیت دارد که مستندات فقهی و حقوقی مربوط به تولید محصولات تراریخته را بدانیم. بررسی مستندات فقهی حقوقی اقالی که در زمینه‌ی تولید محصولات تراریخته بیان شده این امکان را فراهم می‌کند تا با بصیرت و اشراف کامل بر جوانب مختلف موضوع به بررسی آن پرداخته و به این وسیله می‌توان قول راجح را انتخاب کرد و از مفاسد و مضرات احتمالی تولید این محصولات در امان بود.

۱-۱-۳. هدف تحقیق

هدف از این پژوهش دستیابی به مستندات فقهی و حقوقی مربوط به محصولات تراریخته است تا از طریق آن، دیدگاه دقیق شرع و حقوق در این باب روشن شده و در نهایت، بتوان قانونی کلی برای کمک به تولید این محصولات و یا جلوگیری از تولید و یا واردات آن وضع نمود.

۱-۱-۴. پرسش‌های تحقیق

پرسش اصلی:

مستندات فقهی حکم شرعی تولید محصولات تراریخته کدامند؟

مستندات حقوقی حکم تولید محصولات تراریخته کدامند؟

پرسش‌های فرعی:

محصولات تراریخته چه محصولاتی هستند؟

نظرات ادیان مختلف در مورد تولید محصولات تراریخته چیست؟

۱-۱-۵. فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اصلی:

۱- قواعدی مانند قاعده لاضرر، دفع ضرر محتمل، تغییر خلقت، تسخیر و اباحه به عنوان مستند فقه حکم

تولید محصولات تراریخته محسوب میشوند.

۲- اصل آزادی عمل و ممنوعیت دخالت در حقوق دیگران و رعایت منافع عموم از جمله مستندات حقوقی

تولید محصولات تراریخته می‌باشند.

فرضیات فرعی:

محصولات تراریخته محصولاتی هستند که بر اثر تزریق یک ژن خاص، ویژگی جدیدی غیر از ویژگی اولیه خود پیدا

می‌کنند.

۱-۱-۶. پیشینه‌ی تحقیق

در زمینه‌ی تولید محصولات تراریخته، تحقیقات متعددی انجام شده که برخی از منظر مسئولیت مدنی و برخی از

زاویه‌ی معارف اسلام به آنها پرداخته‌اند. آنچه در این پایان‌نامه بدان پرداخته می‌شود، بررسی موضوع از منظر فقه و

حقوق می‌باشد.

برخی از تحقیقات عبارتند از:

۱- مبنای مسئولیت مدنی ناشی از محصولات غذایی اصلاح شده‌ی ژنتیکی (تراریخته) سعید بیگدلی

۲- بررسی دیدگاه‌های اسلامی درباره مصرف محصولات تراریخته/نجف الهیاری

۳- ژن پت‌ها و بررسی پیامدهای اخلاقی تولید آنها/سعید نظری

۴- قلمرو اخلاق زیستی/محمدراسخ

۵- مواد غذایی اصلاح شده ژنتیکی، فرصتها و چالشها/مریم هاشمی

۶- ایمنی زیستی محصولات تراریخته/غلامرضا صالحی

۷- مسئولیت ناشی از خسارتهای زیست محیطی/ناصر کاتوزیان

۱-۱-۲. نوع و روش تحقیق

این تحقیق از نوع تحقیقات کاربردی و روش آن تحلیلی - توصیفی است که با تبیین مبادی و مفاهیم اولیه به تحلیل و بررسی ادله‌ی مرتبط با موضوع پرداخته می‌شود.

۱-۱-۲-۱. گستره موضوع

این تحقیق از نوع «میان‌رشته‌ای» است و مربوط به دو حوزه «پزشکی و ژنتیک» و مسایل «فقهی و حقوقی» است.

۱-۱-۲-۲. ابزار گردآوری اطلاعات

ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق به نحو «کتابخانه‌ای» است، که با مطالعه‌ی منابع کتابخانه‌ای و فیش‌برداری و تدوین مطالب، در صدد رسیدن به نتایج مطلوب هستیم.

۱-۱-۸. چارچوب نظری و ساختار تحقیق

محتوای این پایان‌نامه در سه فصل ارائه می‌گردد:

فصل نخست، طی دو بخش، به بیان کلیات و مفاهیم پژوهش پرداخته است. در قسمت اول (کلیات) بیان مسئله، اهمیت و ضرورت، سؤالات و فرضیات و پیشینه‌ی تحقیق توضیح داده می‌شود.

قسمت دوم با عنوان مفاهیم خود دارای دارای چهار مبحث است که در واقع به مفاهیم اصلی پژوهش اختصاص دارد که مفاهیمی چون - اصلاح ژنتیک، - محصولات تراریخته، - مهندسی ژنتیک، - محصولات ارگانیک، - ژن و سلول، - تغییر ژنتیک توضیح داده شده است.

مبحث دوم، به تبیین خاستگاه در ادیان مختلف اسلامی از جمله یهود و مسیحیت اختصاص یافته است.

در فصل دوم به مستندات فقهی تولید محصولات تراریخته پرداخته شده است.

در میان نصوص و قواعد شرعی برخی از آیات و روایات و نیز قواعد شرعی وجود دارد که احتمال می‌رود بتوان

آنها را دلیلی بر عدم جواز تولید محصولات تراریخته تلقی نمود. مانند:

- آیه تغییر خلقت؛

- ادله افساد در زمین؛

- قاعده‌ی لاضرر.

و همچنین در میان نصوص و قواعد شرعی برخی از آیات و روایات و نیز قواعد شرعی وجود دارد که احتمال

می‌رود بتوان آنها را دلیلی بر جواز تولید محصولات تراریخته تلقی نمود. مانند:

- ادله تسخیر

- اصل اباحه

- قاعده تسلیط

در فصل سوم نیز مستندات حقوقی تولید محصولات تراریخته بررسی شده است. مباحث حقوقی مربوط به

تولید، توزیع و مصرف محصولات تراریخته را از دو طریق پی‌گیری شده است؛ یکی از طریق مراجعه به معاهدات

بین‌المللی و منطقه‌ای مربوط به اصول ایمنی زیستی نظیر معاهده‌ی کارتاگنا؛ و دیگری از طریق مراجعه به اصول و

نصوص حقوقی مندرج در قواعد بین‌المللی و داخلی کشور نظیر، «اصل آزادی عمل و اراده»، «قانون ملی ایمنی

زیستی» و «سند ملی زیست‌فناوری» و غیره.

۲-۱. مفاهیم

۱-۲-۱. ژن

«ژن» مقابل کلمه‌ی «زایه» در فارسی است. در تعریف ژن از تعبیر زایه استفاده می‌شود، علت اینکه اسم فارسی

ژن را زایه گذاشتند، این است که این ژنها در نباتات و حیوانات و انسانها آن عنصر اولیه است که از آن زایش صورت

می‌گیرد و آن موجودات اولیه و ذرات اولیه که زایش و زاییدن در آنها اتفاق می‌افتد را زایه و ژن می‌گویند.

زایه یا ژن واحد مولکولی وراثت از یک ارگانسیم زنده است اکثر صفات بیولوژیکی اثر ترکیبی از اقدامات بسیاری

از ژنها هستند.

به عبارت دیگر، ژن به واحد عملکردی (functional unit) ژنوم که حاوی اطلاعات ژنتیکی برای یک یا چند محصول (معمولاً پروتئین یا RNA) است گفته می‌شود. به زبانی دیگر ژن قطعه‌ای از DNA است که اطلاعات ژنتیکی لازم برای یک یا چند محصول عملکردی را داراست.^۱

۱-۲-۲. سلول

«یاخته» یا «سلول»، واحد بنیادین ساختاری و کارکردی همه‌ی جانداران (ارگانیسم‌های موجودات زنده) است و به صورت بافت سازمان می‌یابد. سلول کوچکترین واحد زندگی (حیات) است و آن‌ها اغلب «بلوک‌های زندگی» نامیده می‌شوند. مطالعه‌ی یاخته‌ها، زیست‌شناسی یاخته‌ای نامیده می‌شود.^۲

۱-۲-۳. DNA

دی ان ای مولکولی است که دستورهای ژنتیکی مورد استفاده در توسعه و عملکرد تمام موجودات زنده‌ی شناخته شده و بسیاری از ویروس‌ها را کدگذاری می‌کند. دی ان ای اسید نوکلئیکی است که شامل پروتئین و کربوهیدرات‌هاست. اسیدهای نوکلئیک از سه ماکرو مولکول اصلی تشکیل شده که برای زندگی همه‌ی گونه‌های شناخته‌شده ضروری می‌باشد.^۳

۱-۲-۴. مهندسی ژنتیک

مهندسی ژنتیک در یک تعریف به «اضافه کردن یا برداشتن ژن از DNA» تعریف شده است.^۴ مهندسی ژنتیک، به مجموعه روش‌هایی گفته می‌شود که به منظور جداسازی، خالص‌سازی و وارد کردن یک ژن خاص در یک میزبان به کار می‌روند و در نهایت منجر به بروز یک صفت خاص یا تولید محصول مورد نظر در جاندار میزبان می‌شود.

۱. دیزجی، مجید زکی. ژنتیک. فرهیختگان. تهران. ص ۱۱.

۲. <https://fa.wikipedia.org>.

۳. Alberts, Bruce; Alexander Johnson, Julian Lewis, Martin Raff, Keith Roberts, and Peter Walters

Molecular Biology of the Cell; Fourth Edition. New York and London: Garland Science. (۲۰۰۲) به نقل از:

<https://fa.wikipedia.org>

۴. رضایی ناندلی، محبوبه. نظام حقوقی حاکم بر محصولات تراریخته در نظام حقوقی بین المللی و داخلی، دانشگاه شهید بهشتی، اسفند

۱۳۸۶، ص ۱۵.